גמ' אמר רבי אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב [א]נכנסה לו צפור תחת כנפיו יושב ומשמרו עד שתחשך מתיב רב נחמן בר יצחק ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור מאי לאו פטור אבל אסור [ב]לא פטור ומותר הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו מכלל דפטור ומותר ש"מ איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור מאי לאו פטור ומותר לא פטור אבל אסור הא מדקתני סיפא הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו מכלל דפטור ומותר ש"מ [ג]אמר שמואל [ד]כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר חדא הא וממאי דפטור ומותר דקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו ואידך [ה]המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה לחה פטור וממאי דפטור ומותר דתנן [ו]מחט של יד ליטול בה את הקוץ ואידך [ז]הצד נחש בשבת אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור אם לרפואה חייב וממאי דפטור ומותר דתנן [ח]כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא (א) תישך:

הדרן עלך האורג

שמנה [ט]שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור [י]חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב: **גמ'** מדקתני החובל (ב) בהן חייב מכלל דאית להו עור מאן תנא אמר שמואל רבי יוחנן בן נורי היא [כ]דתנן רבי יוחנן בן נורי אומר שמנה שרצים יש להן עורות רבה בר רב הונא אמר רב אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא לענין טומאה דכתיב [ו]אלה הטמאים לכם [ל]לרבות שעורותיהן כבשרן אבל לענין שבת אפילו רבנן מודו ולענין שבת לא פליגי והתניא הצד אחד משמנה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי וחכמים אומרים אין עור אלא

למה

גמ' תחת כנפיו. תחת כנפי כסותו ואין יכול לצאת שננעל בפניו מאליו: **יושב ומשמרו.** כן ואינו צריך לפתוח לו חלון דאינו אלא שומר: **לנועל את ביתו.** דכל אדם עושין כן: **המפיס.** מבקע מורסא קויטור"א: **אם לעשות לה פה.** בתוספתא(א) תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאים של עכשיו עושין דמתקן לה פתח: **חייב.** משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי: **ואם להוציא לחה.** של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד: **פטור.** ומותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא: **מחט של יד.** ניטלת בשבת: **ליטול בה את הקוץ.** והיינו דומיא דלחה דמצער ליה ואינו חושש אם יסתם מיד וקאמר ניטלת לכתחילה. מחט של יד היא מחט שתופרין בה בגדים ומשום דקתני בהדה(ב) ושל שק לפתוח בה את הדלת קרי לה להאי מחט של יד: **קערה.** של חרס: **כופין.** לכתחילה ולא שיכבה את הנר ואשמעינן דכלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת: **על עקרב שלא תשוך.** ואע"ג דממילא מתציד:

הדרן עלך האורג

שמנה שרצים. החולד והעכבר וגו' (ויקרא יא): **הצדן.** חייב שבמינו ניצוד: **והחובל בהן חייב.** דיש להן עור כדמפרש בגמרא והויא ליה חבורה שאינה חוזרת והויא ליה תולדה דשוחט לר"י. א"נ כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו (ג) דחייב משום צובע: **ושאר שקצים ורמשים.** כגון תולעת ונחשים ועקרבים: **החובל בהן פטור.** דאין להם עור: **שלא לצורך פטור.** דאין במינו ניצוד והויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמ'(ד): **חיה ועוף שברשותו.** פטור אם צדן שהרי ניצודין ועומדין: **והחובל בהן חייב.** דיש להן עור: **גמ' שמונה שרצים יש להן עורות.** ופליג אדרבנן דאמרי בהעור והרוטב(ה) האנקה הכח והלטאה והחומט עורותיהן מטמאין כבשרן אלמא הני ארבעה לית להו עור: **אלה הטמאים.** בתר והאנקה והכח כתיב ודרשינן ה' יתירה דהטמאים לרבות שעורותיהן כבשרן וכתיב אלה למעוטי הנך דקרא קמא החולד והעכבר והצב: **אפילו רבנן מודו.** דיש להן עור:

למה

וממאי דפטור ומותר דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ. למאי דמסיק בריש פ' הנחנקין (סנהדרין דף פה.) דאתיא כר"ש אתי שפיר דמיירי אפילו ודאי חביל ומשום שאינה צריכה לגופה שרי אבל לפי מאי דפריך התם והא דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל לא פשיטא הכא מיניה שפיר דבמפיס מורסא דודאי עושה פתח שמא יהא אסור ואומר ר"י דאפילו למאי דס"ד התם פשיטא שפיר דמסתבר דכולי עלמא אתיא אפילו כר' יהודה וכיון דרבי יהודה דאסר בעלמא דבר שאין מתכוין אפילו אינו פסיק רישיה שרי הכא משום צערא דגופא לר"ש נמי במפיס מורסא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שרי לכתחילה מהאי טעמא:

הדרן עלך האורג

שמנה שרצים החובל בהן חייב. לשון ספי' הקונטר' משום נטילת נשמה עיקר כדפי' בפרק כלל גדול (לעיל דף עה.): **הצדן** לצורך חייב. וא"ת מ"ש דאיצטריך הכא למיתני טפי הצדן לצורך חייב בכל חיובי דשבת נמי לא מחייב ר"ש אלא לצורך ואומר ר"י דלהכי תנא ליה הכא לאשמעינן דבשאר שקצים ורמשים שאין להן עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמייהו לאו לצורך קיימי אבל בשמונה שרצים דרישא דיש להם עור סתמייהו ניצודין לצורך עורן להכי תני לצדן בהדי חובל דמחייב נמי משום עור: **שלא** לצורך פטור. פירש רש"י דאין במינו ניצוד ואינו נראה דהא מאן דפטר אין במינו ניצוד פוטר אפילו לצורך אלא יש לפרש דאפילו במינו ניצוד פטור משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור"ת מחקו מן הפירושים: **אמר** שמואל ר' יוחנן בן נורי היא דאמר שמונה שרצים יש להם עור. תימה לר"י דע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן אלא לענין טומאה אבל בשבת דילמא מודו ליה דהא עור של עגל הרך הוי כבשר לענין טומאה והחובל בו בשבת חייב וכן עור של עוף מסתמא הוי כבשר שרך הוא ותנן חיה ועוף שברשותו החובל בהן חייב וי"ל דעור של עגל הרך ושל עוף אע"ג דחשיב עור הוי כבשר לענין טומאה משום דרכיכן וראוין לאכילה אבל עור ח' שרצים סבר שמואל דטעמא דרבנן דחשיבי ליה כבשר משום דאזלי בתר גישתא כדמפרש בהעור והרוטב (חולין דף קכב:) ולא משום רכיכות דלא רכין כולי האי וכיון דלית להו ממשות עור החובל בהן פטור כמו בשאר שקצים ורמשים: **ע"ב לא פליגי רבנן אלא** לענין טומאה דכתיב אלה הטמאים. וא"ת והא מסקינן בפ' העור והרוטב (שם) דבגישתא קמיפלגי ופי' בקונט' התם דרבנן לא דרשי הטמאים וליכא למימר דרב דהכא לטעמיה דתני התם תנשמת ולא אזיל בתר גישתא ומיהו בלאו הכי א"א לומר התם כדפי' הקונטרס דלמאי איצטריך למימר התם רב תנא הוא ופליג והא ע"כ ברייתא דדריש הטמאים קיימא כרב ע"כ נראה דרבנן דמתני' דהתם נמי אית להו דרשה דהטמאים אבל לית להו (ד) למינהו הפסיק הענין וכתב הטמאים לרבות ואלה למעט ומוקמינן ריבויא אהנהו ארבע דלית להו גישתא האנקה והכח והלטאה והחומט ורב מרבה כל הנהו דכתיב בתר למינהו וגם תנשמת בכלל וקצת קשה דאמרינן לקמן מאן ת"ק רבי יהודה דאזיל בתר גישתא והא רבנן נמי אזלו בתר גישתא ואפילו הכי דרשי הטמאים וה"נ נימא לרבי יהודה וא"כ נמי נימא עד כאן לא פליג רבי יהודה אלא לענין טומאה דכתיב הטמאים אבל לענין שבת מודה:

אמר

מסורת הש"ס

א) לעיל ג., ב) לקמן ע"ב כתובות ו: עדיות פ"ב מ"ה, ג) לקמן קכב: סנהדרין פה., ד) [עדיות פ"ב מ"ה], ה) לעיל מג. יבמות קיד., ו) חולין קכב., ז) [חולין קכב: תוספתא חולין פ"ח], ח) לעדיות פ"ג, ט) [לקמן קכב:], י) [ע"ב], כ) [חולין קכב:].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל עקרב שלא ישוך. נ"ב ול"נ תגמ' דברכות פ' אין עומדין ריש דף לג אבל מצאתי בתוס' לעיל דף ג ד"ה בר מהני תלת דכתבו אין הטעם משום סכנה רק מכח מלאכה דאין צריך לגופיה א"כ בזה אין חילוק בין נחש לעקרב ודו"ק ויהא אמת נכון ת"ל: (ב) שם והחובל בהן: (ג) רש"י ד"ה והחובל וכו' וחייב משום: (ד) תוס' ד"ה ע"כ וכו' אבל לית להו דלמינהו הפסיק:

◆

מוסף רש"י

כל פטורי דשבת. פטור מחטאת, אבל אסור, מדבריהם לכתחלה (לעיל ג.). המפיס מורסא. המפתח פי נפח שקורין קלו"ג (כתובות ו:). מפיס, עושה שמתפת יתצא הליחה. מורסא, קויטורי"א (לעיל ג.). לעשות לה פה. שמתכוין לפותחה ולהיות לה פה זה ליום מחר, חייב. שהוא מתקן פתח וחייב משום בונה, דהשכן בנין בבעלי חיים, דכתיב (בראשית ב) ויבן את הצלע (כתובות ו). להוציא ממנה לחה. מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, שהפתח היה המלאכה וזה אין צריך לו להיות כאן פתח מעכשיו (לעיל ג:). מחט של יד. מחט קטן שתופרין בו בגדים (לקמן קכב:) ומשום דקתני לה בפרק כל הכלים גבי ושל שקאין לפתוח בו את הדלת, קרי ליה להא קטנה מחט של יד (סנהדרין פה.). כופין קערה על הנר. וכלבד שלא יכבה. ואע"פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת הא לאיתכין מינה כר' יצחק דאמר (לעיל מג.) אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ושהיה צריך למקומו (לקמן קכא.). הדרן עלך האורג. שמנה שרצים יש להן עורות. ואין מטמאין כבשרן (חולין קכב.). לרבות שעורותיהן כבשרן. לרבות עורות שרצים הללו שיהיו כבשר (שם).

◆

רבינו חננאל

נכנסה ציפור תחת כנפיו יושב ומשמרו עד שתחשך. ומתני' ובא השני וישב בצידו אע"פ שעמד הראשון והלך לו השני מותר לישב ולשמור עד שתחשך. אמר שמואל כל פטורי שבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר, ואלו הן כו'. ומפרש (לעיל ג) אע"ג דעביד בהו מעשה, [ו]איכא אחריני טובא פטור (א') [ומותר] דלא עביד בהו מעשה.

הדרן עלך האורג

פרק ארבעה עשר

שמונה שרצים האמורין בתורה הצדן והחובל בהן חייב. ודאי זו המפורשות במשנתינו הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור, אפילו בח' שרצים היא, דאי הוה שנו ח' שרצים לענין צידה, והוה מיחייב הצדן בין לצורך בין שלא לצורך, ושאר שרצים ורמשים צדן לצורך [חייב] ושלא לצורך פטור, הוה מפרש בגמרא טעמא דמילתא. ופי' החובל, העושה חבורה. וכיון דמפרש כי חבורה זו אינה חוזרת, שמעינן כיצד.

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה כג סמג לאוין סה:

לד ב מיי' שם טוש"ע א"ח סי' שט"ו סעי' ו:

לה ג מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ג סמג שם:

לו ד מיי' פ"י שם הל' יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף כח:

לז ה מיי' שם הל' כה וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שטז סעיף ז:

א ו מיי' שם הלכה כא ופ"ח שם הלכה ט סמג שם וטוש"ע שם סעיף ח:

ב ז מיי' שם פ"י הל' כד טוש"ע שם סעי' יב:

ג ח מיי' פ"ד מהלכות אבות הטומאות הל' ח סמג עשין רנו:

◆

תורה אור השלם

ו אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׁרֶץ כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב: ויקרא יא לא

◆

לעזי רש"י

קויטור"א. מוגלה, נוזל מוגלתי.

◆

רב נסים גאון

פרק ארבעה עשר

שמונה שרצים

וחכמים אומרים לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים. משכחת לה בתורת כהנים, הטמאים לרבות עורותיהן, יכול עורות כולן ת"ל אלה אלו עורות הטמאים עור האנקה והכח והלטאה והחומט. ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה. ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות. ומשכחת לה עוד במסכת חולין בפרק העור והרוטב (דף קכב) אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור החזיר של ישוב. ר' יוסי אומר אף עור חזיר הבר עור חטרת גמל הרכה ועור הראש של עגל הרך ועור בית הפרסות ועור בית הבושת ועור השליל ועור שתחת האליה ועור האנקה והכח והלטאה והחומט. ר' יהודה אומר הלטאה כחולדה. הרי אלו שמנו אותם חכמים מטמאין עורן כבשרן, ואין להן עור שהוא חלוק מבשרן לענין טומאה.

◆

רבינו חננאל (המשך)

כי עור הוא שאם נעשית בו חבורה ועשה מקומו צלקת וכייצא בה, ומדקאמר בשמנה שרצים החובל בהן חייב, מכלל שיש להן עור, ומוקים לה שמואל כר' יוחנן בן נורי דאמר ח' שרצים יש להן עורות, אבל רבנן לא, דתנן בהעור והרוטב אלו שעורותיהן כבשרן וכנו האנקה והכח והלטאה והחומט, ורב תני נמי והתנשמת, דאלמא לית להו עורות, דכל מאי דאית ליה עור לא מיטמא עורו טומאת נבלות וכד מיעבד טהור, והני שרצים עורותיהן כבשרן. ור' יוחנן בן נורי פליג בשאר ח', ואוקמה שמואל להא מתניתין כוותיה. ורב אמר אפילו תימא רבנן לאו משום דאין להן (לעכבר ולצב ולחולדה) [לאנקה ולכח וללטאה ולחמט] עורות טמאו רבנן למשכייהו, אלא מדריבינהו קרא אלה טמאים לכם, ודרשי אלה הטמאים לרבות עורותיהן כבשרן, אבל לענין חובל בשבת מודו רבנן בה' שרצים שיש להן עורות. ואקשינן עלה דרב ולא פליגי, והתניא הצד אחד מח' שרצים והחובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי, וחכ"א אין עור אלא